

20. 8. 2001

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Patentová ochrana versus právo na život na příkladu lékařských výzkumů

Současným světem v oblasti práva duševního vlastnictví hýbe mimo jiné velmi ožehavá problematika střetu patentové ochrany nových lékařských objevů (respektive ochrany zejména ekonomických aspektů těchto objevů) a práva na život a na lékařskou péči na maximální možné úrovni. V této souvislosti musejí být pečlivě váženy zájmy veřejnosti (státu) na obou těchto aspektech.

Současným světem v oblasti práva duševního vlastnictví hýbe mimo jiné velmi ožehavá problematika střetu patentové ochrany nových lékařských objevů (respektive ochrany zejména ekonomických aspektů těchto objevů) a práva na život a na lékařskou péči na maximální možné úrovni. V této souvislosti musejí být pečlivě váženy zájmy veřejnosti (státu) na obou těchto aspektech.

Na jedné straně je lékařský výzkum, který na své náklady vyvíjejí farmaceutické firmy za účelem dosažení co největších zisků, při poskytování licencí na jejich patentovaný nový lék, který o něco dále posunuje lidské možnosti v boji s některými více či méně závažnými chorobami. Tento výzkum je čím dál nákladnější, vzhledem k náročnosti takového výzkumu vyžaduje vyspělé technické vybavení, velké ekonomické zázemí a vysoce erudované odborníky. To vše je samozřejmě potřeba zaplatit, a tak kromě snahy o maximalizaci zisků zde existuje i logický ekonomický požadavek vysokých cen takových nově objevených a patentovaných léků, aby se jednotlivým soukromým subjektům vyplatilo tento výzkum provádět.

Na druhé straně jsou rozvojové státy bojující s mnoha epidemiemi nebezpečných a mnohdy smrtelných chorob, jimiž trpí často i desítky procent jejich obyvatel. Lze si představit situaci, kdy pro danou chorobu existuje lék alespoň zmírňující nebo utlumující její průběh a následky. Taková rozvojová země ovšem nemá, s ohledem na množství finančních prostředků ve zdravotnické části veřejných financí, možnost tento lék poskytovat všem potřebným, ale pouze těm, kteří jsou schopni a ochotni přispět na jeho pořízení. Samozřejmě pak dochází k nerovnému uplatňování práva na zdravotní péči, protože obyčejný obyvatel takové země na ni jednoduše nemá prostředky a případně i umírá. Přitom právo na zdraví (ve smyslu zdravotní péče na úrovni současných možností) je stanoveno v článku 25 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, který říká: Každý má právo na životní úroveň přiměřenou zdraví a blahobytu jeho a jeho rodiny, čítajíc v to potravu, šatstvo, bydlení, zdravotní péči a nezbytné sociální služby....“ Tato deklarace sama o sobě není právně závazná, ale obsahuje kogentní pravidla mezinárodního práva veřejného, z čehož vyplývá povinnost států respektovat jí stanovená lidská práva.

Praktický příklad takového stavu nalezneme v Jižní Africe. V této zemi je více než 20% obyvatel nakaženo virem HIV a dříve či později se u nich začíná projevovat nemoc AIDS. Dosud sice nebyl vyvinut lék, který by dokázal tuto nemoc vyléčit, ale ve vyspělých zemích byly vynalezeny a patentovány léky zmírňující její průběh a následky. Tyto prostředky jsou však příliš drahé na to, aby je vláda Jihoafrické republiky mohla zakoupit v takovém množství, kterým by dokázala účinně zabránit dalšímu šíření této choroby. Výsledkem je tedy, zcela v rozporu se zásadami Organizace spojených národů, stav, kdy jedinec v rozvinuté zemi, jejíž vláda má dostatek prostředků na zakoupení potřebných léků, má silnější právo na život, než jedinec v chudé rozvojové zemi.

Obecně lze říci, že ideální řešení takové situace se stále hledá a my zde můžeme poukázat na dvě z nich. Prvním je řešení založené na lidské solidaritě, které však neřeší právní podstatu střetu práva na zdravotní péči (a život) a práva na ochranu vlastnictví (duševního). Toto řešení (v podstatě odpovídající současnému stavu) předpokládá existenci mezivládních i nevládních mezinárodních organizací, dobročinných nadací, fondů atd. Tyto v podstatě nahrazují funkce veřejného zdravotního systému a z prostředků získaných od vyspělých států, jejich občanů a podniků apod. financují dodávání potřebných zdravotnických materiálů do té které země a umožňují tak bojovat s nebezpečnými nemocemi.

Z právního hlediska je ovšem zajímavější řešení druhé, v současnosti projednávané na půdě příslušných mezinárodních organizací a konferencí. Jedná se zde o odpovídající omezení příslušného patentového práva prostřednictvím tzv. povinné licence, právě s ohledem na hierarchii základních lidských práv (nelze asi pochybovat, že právo na zdraví a život je nadřazeno právu na ochranu vlastnictví a zároveň se jedná o tzv. právo první generace). Toho lze dosáhnout dvojím způsobem. V prvním případě je patentová ochrana přiznána a je vyslovena povinnost pro dotyčného vlastníka patentu udělit licenci na výrobu tohoto léku na základě přesně stanovených podmínek jinému státem kontrolovanému subjektu. Patentová ochrana pak zůstane zachována, ale je omezena v zájmu ochrany zdraví obyvatel dané země touto povinnou licencí. Druhou variantou je zachování patentové ochrany v plné síle, ale omezení svobody výrobce (často odlišného od vlastníka patentu) určovat cenu pro daný potřebný trh. Dochází tedy k regulaci velikosti dosahovaného zisku, když pro určité konkrétní státy jsou započítávány pouze nutné náklady a určitá minimální úroveň zisků.

Obě tyto varianty jsou stále aktuální, ale žádná z nich nebyla dosud všeobecně přijata. Je nutné poznamenat, že balancování na hraně mezi jednotlivými krajními body je vždy problematické a nelze samozřejmě vyloučit hrozbu zneužívání těchto výjimek ze strany některých států. Nezbytné je též odpovědné zohledňování zájmů farmaceutického průmyslu, protože bez soukromé iniciativy na poli nových výzkumů se neobejdou ani vyspělé země.

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Nový daňový režim ESOP v České republice od roku 2026. Posun k ekonomické realitě a mezinárodním standardům?](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [10 otázek pro ... Barboru Paclíkovou](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)